

Farmacologie en toxicologie van verslavende stoffen

Henk van Wilgenburg

In de rubriek *Middelen* komen – in een serie korte artikelen – de eigenschappen van verschillende verslavende stoffen aan de orde. Het betreft alle belangrijke stoffen die op het zenuwstelsel een psychoactieve werking hebben, en die na regelmatig gebruik in meerdere of mindere mate tot afhankelijkheid leiden. Deze serie is een vervolg op de artikelen die hierover eerder in het Handboek Verslaving zijn verschenen.

Invalshoek is de farmacologische benadering, waarbij wordt toegelicht waarom bij het ene middel een sterke lichamelijke afhankelijkheid optreedt, zoals bij opiaten, terwijl andere middelen – zoals cocaïne en de amfetamines – nauwelijks een lichamelijke afhankelijkheid, maar wel een sterke psychische afhankelijkheid veroorzaken.

Ook wordt ingegaan op vragen als waarom voor sommige stoffen een sterke gewenning optreedt en wat hiervan de consequenties zijn, en hoe de individuele verschillen farmacologisch zijn te verklaren.

Voor sommige groepen van stoffen, zoals de hallucinogenen, treedt nauwelijks afhankelijkheid op, maar ze worden wel gebruikt vanwege de psychoactieve effecten. Ook deze middelen zullen hier worden besproken.

Elke psychoactieve stof zal, eenmaal opgenomen in het lichaam, een eigen weg bewandelen door het lichaam. Op plaatsen waar ‘receptoren’ zitten waar het middel zich mee kan binden, resulteert dit vaak in een effect of een

verandering van een fysiologische functie. De middelen kunnen ook interacties aangaan met andere lichaamseigen of lichaamsvreemde stoffen, metaboliseren, en uiteindelijk weer worden uitgescheiden.

Voor de farmacologische benadering is het niet relevant of een middel legaal of illegaal is. Stoffen als opiaten spelen in het illegale circuit een grote rol, maar ook sommige pijnstillers en benzodiazepines, die vaak als slaapmiddelen worden voorgeschreven, zijn sterk verslavend en worden niet altijd op louter medische indicatie gebruikt.

Alcohol en nicotineproducten mogen dan wel legaal zijn, maar horen zeker thuis in het rijtje te behandelen psychoactieve verslavende stoffen.

Ten slotte gaan we in op de grote groep middelen die valt onder de zogeheten smartdrugs. Legaal of illegaal, het zijn meestal middelen met een psychoactieve werking die om recreatieve redenen worden gebruikt. Zelfs middelen die de meesten van ons dagelijks consumeren, zoals cafeïne, gedragen zich farmacologische gezien anders als zij in hoge doseringen worden ingenomen.

In de serie artikelen over de farmacologie en de toxicologie van verslavende middelen zal het begrip verslaving dan ook ruim opgevat worden. De rubriek start in nummer 2 van *Verslaving* met amfetamine.

Henk van Wilgenburg (✉)
Dr. H. van Wilgenburg, farmacoloog, Amsterdam Medisch Centrum, Amsterdam